

GÖÇ VE MÜLTECİ HAREKETLERİNİN TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Bülent Erdil^{1*}

Özet: Göç, insanların bir yerden başka yerlere yerleşmelerinin, yeni yurtlar edinmek için anayurtlarından ayrılmaları olarak da tanımlanabilir. Göç, insanlık tarihi boyunca neden olduğu ekonomik, sosyal ve siyasal etkilerle her zaman gündemde kalmaktadır. Göçlerin sebepleri dönemden döneme ve bölgeden bölgeye sürekli değişmiştir. Bunun temelinde açlık, kuraklık, hastalık, seller, depremler gibi doğal afetlerin yanı sıra, savaşlar ve siyasi çekişmeler de etkili olmuştur. Her ne sebeple olursa olsun göç olgusu, insanların kendi istekleriyle ve severek gerçekleştirdikleri bir eylem değildir. Her göç olayı bir problemi geride bırakma çabasından kaynaklanmaktadır. Vatanını terk ederek başka insanların vatanlarına istemeyerek de olsa giden insanlar her zaman hoş karşılanmazlar. Bu nedenle de uluslararası düzenlemelerle koruma altına alınmaları sağlanmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre göç eden insanların mülteci veya sığınmacı statüsünde olmalarının nedenleri siyasi ya da doğal nedenlerle ülkelerinden ayrılmalarıdır. Bu çalışmada Türkiye’nin yaşadığı göç deneyimlerinin, göç yönetimi ve mülteci politikalarına olan etkisi üzerinde durulmaya çalışılmış; geliştirilen politikalar incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Mülteci, Sığınmacı, Politika, Göç.

TURKEY'S IMMIGRATION POLICY OF THE EFFECTS OF MIGRATION AND ASYLUM SEEKER MOVEMENTS

Abstract: Migration can also be defined as people moving from one place to another and leaving their homeland to find new dormitories. Migration has always remained on the agenda with its economic, social and political effects throughout human history. The reasons for migrations have constantly changed from time to time and from region to region. In addition to natural disasters such as famine, drought, disease, floods and earthquakes, wars and political conflicts have also been instrumental in this. For whatever reason, the phenomenon of immigration is not an action people take voluntarily and fondly. Every migration event stems from an effort to leave a problem behind. People who leave their homeland and go to other people's homelands unwillingly are not always welcome. For this reason, they are protected by international regulations. According to the 1951 Geneva Convention on the Legal Status of Refugees, the reasons why immigrants are in refugee or asylum-seeker status is that they leave their country for political or natural reasons. In this study the lived experience of migration, Turkey has tried to focus on the impact of migration management and refugee policy; developed policies have been tried to be examined.

Keywords: Turkey, Refugees, Asylum Seeker, Politics, Migration.

¹**Adres:** Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, Ankara, Türkiye

***Sorumlu Yazar:** bulenterdil85@hotmail.com

Atıf: Erdil, B. (2020). Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (2): 71-86.

1. GİRİŞ

Koşullar yüzünden yaşadığı ülkeyi terkedip, ülkesinin vatandaşlığından çıkarak hak ve özgürlüklerini yitiren insanlar, yabancı bir ülkeye korunmak amacıyla sığındıklarında, bu yabancı ülkenin mültecilere karşı uyguladığı politikalara tabi olmaktadır. Bu bağlamda yitirdikleri hak ve özgürlüklere, bir başka ülkede kavuşabilmek amacıyla kendisine sığınan insanlara, devletlerin yaklaşım şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Göç, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne var olmuş bir olgudur. Tarih boyunca insanlar gönüllü ya da zorunlu sebeplerle yaşadıkları coğrafyayı terk etmektedir. Zorunlu olarak gerçekleşen göç iltica kavramını ortaya çıkarmıştır. Yaşadığı ülkedeki koşulların, kendileri için katlanılmaz hale geldiğini düşünen insanlar başka bir ülkeye göç etmektedir. Bu nedenle mültecilerin konumu, göç eden diğer insanlardan farklıdır. İltica edilme anlamına gelen mültecilik ise göç konusu içinde kendine özgü bir alanı oluşturmaktadır.

Mensubu olduğu ülkeden, şartların daha iyi olduğu bir ülkeye göç eden insanlar, maruz kaldıkları sorunlar nedeniyle yaşadıkları ülkelerini terk etmektedirler. Bu zorunlu durum, kendi istekleriyle göç edenlerden farklı bir durumdur. Bu sorunlar mültecilerin göç sebepleri arasında sayılabilir de, iltica kavramında göçün zorunluluk durumunu içeriyor olması gerekmektedir.

Bu farklı tanımlarla birlikte ülkeler, topraklarında bulunan yabancılara belirli prosedürler uygulayarak mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı gibi uluslararası koruma statüleri vermektedirler. Bu farklılıklar, devletlerin mülteci olarak topraklarında bulunan insanlara olan yaklaşımını mülteci olarak tanımlamasından kaynaklanmaktadır.

Sığınmacılar ve mülteciler yeni bir topluma girdiklerinde, oraya uyum ve yaşam konusunda birçok zorlukla karşılaşmaktadırlar. Bu zorluklar, sığınmacılar ve çocuk mülteci söz konusu olduğunda daha da artmaktadır. Bu çalışmayla Türkiye'nin mülteci ve göç politikaları incelenerek, yaşanan son gelişmelerin Türkiye'nin göç yönetimi üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda ilgili literatürden yararlanılarak, analitik bir çalışmaya yer verilmiştir.

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1. İLTİCA VE MÜLTECİ

Sığınma ve iltica kavramlarının birbirleri yerine kullanılması çok sık karşılaşılan bir durumdur. Hatta resmi çevirilerde dahi sığınma (seek asylum) yerine iltica (refuge) ya da tam tersi kullanımlar söz konusu olmaktadır. Sığınma, zulümden (ya da zulüm tehdidinden) kaçış olarak zorunlu göçle ilişkilendirilen, belli bir forma sahip olmayan yöntemlerle girilen ve ülkesel sınırların ötesini hedefleyen bir yer değiştirme hareketi olarak niteliği ve nedenleri ancak sonuç aşamasında belirginleşen bir eylemdir. İltica ise öncelikle bir yer değiştirme hareketinden ziyade, başvurusundan, sonuçlandırılmasına kadar her aşaması çoğunlukla yazılı olarak belirlenmiş, öznesinin haklarına kadar sınırları çizilmiş, belli bir forma ve yönetime sahip normatif bir süreç, başka bir ifadeyle hukuksal sınırları belli bir hak talep etme

davranışı olarak kabul edilmektedir. İltica talebinin hukuki olarak öznesi ise “mülteci”dir.

Bu çerçevede mülteçiliği, aslında sığınma eylemi gibi bünyesinde yer değiştirmeyi, sınır geçişlerini ya da mücadeleyi barındıran aktif bir alan olarak değil, 1951 Sözleşmesindeki mülteci tanımı dahilinde iletilen iltica talebi ile zaten fiili olarak (de facto) edinilen statü başvurusunun sonuçlanmasının beklendiği pasif bir durum olarak nitelendirme daha yerinde olacaktır. Diğer taraftan genel olarak sınırları bu şekilde çizilen “mülteci” kavramın dar ya da geniş bir çerçevede ele alınmasına ilişkin farklı görüşler de söz konusudur. Mülteci kelimesini; sözleşmelerdeki tanımıyla sınırlı tutmak “dar”, evrensel insan hakları düşüncesi ve uluslararası insan hakları hukukuyla ilişkilendirerek ele almak ise “geniş” çerçevede yaklaşımlar olarak kabul edilmektedir.

Mülteci kavramı en basit ifadeyle ülkesindeki savaştan, baskılardan ve zorlamalardan kaçarak can güvenliğini sağlamak amacıyla ülke sınırlarını terk eden kişidir (Yıldız ve diğerleri, 2014: 43). Uluslararası Göç Örgütü tarafından yapılan mülteci tanımına göre; ırkı, dini, uyruklugu, belli bir sosyal gruba mensubiyeti ve düşünceleri yüzünden zulüm göreceklelerinden korkarak, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve korumasından yararlanamayan ya da bu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen kişidir (IOM, 2009: 43).

Mülteci kavramının tanımlanmasında 1951 ve 1967 yılında imzalanan uluslararası sözleşmeler ve protokoller önemlidir. 1951 yılında imzalanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi” uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak kabul edilmektedir. Ancak 1951 yılında yapılan mülteci tanımının kapsamının dar olması sebebiyle Birleşmiş Milletler aracılığıyla 1967 yılında yeni bir protokol (Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Ek Protokol) hazırlanarak mülteci tanımı son haline ulaşmıştır.

Bir kişinin mülteci olarak adlandırılabilmesi için yasal bir prosedürden geçmesi gerekmektedir. Çünkü mülteci statüsü, aslında kişinin yaşadığı olaylar sonucunda kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ancak ülkesinden ayrılan ve bir ülkeye sığınan kimsenin mülteci olarak addedilebilmesi ve çeşitli haklara sahip olabilmesi için hukuksal bir işlemde geçmesi ve resmi olarak mülteci statüsü verilmesi gerekmektedir (Çakran ve Eren, 2017: 4-5). Mültecilik tanımının yapıldığı 1951 sözleşmesi; ülkelerin mülteci kabullerindeki prosedürlere ilişkin açıklamaya yer vermemiş, bu kararın verilmesindeki kuralları ulusal karar vericilerin takdirine bırakmıştır. Bu açıdan içinde bulunan zor durumu sığındığı ülkeye kanıtlamak sorumluluğu sığınmacılara aitken, objektif kanıtlanma imkanı olmaması durumunda sübjektif değerlendirilmeler de yapılabilmektedir (Goodwin-Gill ve McAdam, 1989: 22). Bu durumda ülkeler mülteci statüsünün verilmesi için çeşitli prosedürler oluşturmaktadır. Ancak sığınılan ülke uluslararası sözleşmelere taraf değilse veya süreci UNHCR'nin yürütmesine ihtiyaç duyuyorsa bu durumda mülteci statüsünün verilmesi UNHCR eliyle yürütülmektedir (BMMYK, 2017: 8-9).

Mültecilere statü verilmesi konusunda tüm işlemleri yürütmek ülkelere bırakıldığı için UNHCR bir danışma kurulu görevi görmektedir. 1951 sözleşmesinde ise bu konuya ilişkin yalnızca menşee olarak bağlı olduğu ülkeden

kaçmış, ulusal sınırları aşmış ve sığınan kişinin ülkesine dönmemesine sebep olarak gösterebileceği bir korkunun var olması gerekmektedir (Goodwin-Gill ve McAdam, 1989: 25).

1.2.Sığınmacı ve Sığınma Hakkı

Sığınmacı ulusal ya da uluslararası belgeler kapsamında bir ülkeye mülteci statüsü verilmesi için başvurmuş olan ve bu başvurusunun sonucunu bekleyen kişilerdir (Demirhan ve Aslan, 2015: 26). Olumsuz bir sonuç çıkması durumunda bu kişiler ülkesine dönmek zorunda kalmaktadır. Nathwani'ye göre, sığınma teriminin dilbilimci bir bakışla bakıldığında muğlak bir anlamı vardır. Hem kişinin kendini güvende hissettiği bir yer hem de kişiye sağlanan koruma anlamına gelmektedir (Nathwani 2003: 115). Bu muğlaklığın giderilmesi adına Uluslararası Hukuk Enstitüsünün 1950 yılında yaptığı toplantıda kararlaştırıldığı sığınma tanımı, "devletlerin kendi topraklarında veya başka bir yerde kendi organlarının kontrolü altında sığınma arayan kişiyi korumasıdır" şeklinde olmuştur (Institute of International Law 1950).

Literatürde sığınma ile ilgili yapılan bazı tanımlara bakacak olursak; Plaut'a (1995) göre, sığınma terimi, bir ülkenin sunduğu sığınma anlamına gelmektedir. Geçmişte, sunak, tapınak ya da bir kilise, bir şehir ya da bir gemi gibi belirli bir yer bu işlevi yerine getirmiştir. Bugün ise sığınma, genellikle bir mültecinin geçici veya kalıcı barınak bulabileceği bir ulusu belirtmektedir (Aktaran: Prakash 2000: 6). Gorman'a göre sığınma hakkı, zulüm yaşayan ya da vatandaşı olduğu ülke tarafından zulüm görmekten korkan bireylere devletler tarafından verilen bir haktır. (Gorman 2007: 21). Özcan'a göre sığınma, en azından başka bir ülkede çözüm buluncaya kadar ev sahibi ülkede barınma imkânı sağlanması şeklinde, geçici bir süre için temel koruma sağlanması anlamına gelmektedir (Özcan 2005: 23). Lentini sığınmayı, bir devletin kendi topraklarında ya da organlarının bir kısmının kontrolü altındaki başka bir yerde sığınma arayan bir kişiye verdiği koruma şeklinde tanımlamıştır (Lentini 1985: 185).

Uluslararası hukukta sığınma tanımı ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır (Özcan 2005: 23). Sığınma konusunda yetki devletlerdedir. Devletler, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, ülke sınırlarına girişi kontrol etmeye, yabancıları ikamet ettirme ve yabancıları sınır dışı etme hakkına sahiptir. Devlet, eğer insancıl nedenlerle yabancıların ülkesine girmesine ve ikamet etmesine izin veriyorsa, bu sığınma hakkının tanınması anlamına gelmektedir (Nathwani 2003: 115). Lentini de sığınma hakkı konusunda devletin takdir yetkisine vurgu yapmıştır. Ona göre, bir devletin kendi sınırları içerisindeki kişileri koruması gereği kendi toprak egemenliğinin bir sonucudur. Bu nedenle, uluslararası hukuk uyarınca sığınma hakkı verilmesi tamamen devletin takdir yetkisindedir (Lentini 1985: 185).

Uluslararası düzenlemelerde sığınma hakkına bakılacak olursa, ne 1951 Cenevre Sözleşmesinde ne de 1967 Protokolünde sığınma hakkıyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 14. maddesinde ve 1967 BM Ülkesel Sığınma Bildirisinde ise baskı ve zulüm tehdidi karşısında herkesin başka ülkelere sığınma hakkının bulunduğu bahsedilse de, söz konusu

belgelerin doğrudan hukuksal bağlayıcılığı olmaması nedeniyle, devletlerin bu konudaki takdir yetkisini ortadan kaldıran ve sığınma hakkını kişiler lehine bir hakka dönüştüren bir hukuk kuralından söz edilememektedir (Pazarıcı 1998: 207).

Sığınmacı (asylum seeker) ise, mülteci statüsünü almaya yönelik yaptığı başvurusu henüz karara bağlanmamış kişilerdir. Ayrıca, başvurusunu henüz yapmamış veya başvurusunun kabulüne ilişkin cevap bekleyen kişiler de sığınmacı olarak tanımlanır. (Özcan 2005: 23). BMMYK'nın sığınmacı tanımı ise, "kendi ülkesinde işkence görme yolunda haklı nedene dayanan bir korkusu bulunan ya da silahlı çatışma ve şiddet olayları nedeniyle yaşamı tehlikede olan, bu yüzden de bir başka ülkeden mülteci statüsü isteyen kişi" şeklindedir (BMMYK 1997: 183).

1.3.Göç

Göç kavramının tanımlanmasında disiplinler arasında bir farklılığı olsa da genel olarak şu şekilde tanımlanabilir: Göç, mekân değiştirme durumu olarak da özetlenebileceği gibi, kavramsal olarak ise kültürel, ekonomik, siyasal ya da sosyal nedenlerden dolayı bulunduğu yeri değiştirip başka sınırlar içine yerleşmesine verilen genel bir olgudur (Koçak ve Terzi, 2012). Özellikle Küreselleşmenin dünyayı birbirine daha fazla bağlaması ve yakınlaştırması göç hareketlerini bütün dünyayı ilgilendiren bir konu haline getirmiştir. Ancak insanoğlu uzun süre birey ya da kitleler halinde yaşadıkları bölgenin sınırlarından başka bölgelere bir takım sosyo-ekonomik sonuçlara sebep olacak şekilde göç etmektedir (Adıgüzel, 2018:1). Birey ya da kitlelerin sınırı geçme biçiminin de gerçekleşebileceği gibi aynı sınırlar içinde de bu yer değiştirme gerçekleşebilir. Gerçekleşen bu göç olgusu ister gönüllü ister zorlama ister sınırlar aşılınsın ister aynı sınırlar içinde gerçekleşsin hem sosyolojik hem ekonomik hem de siyasal pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda göç: sadece yatay eksenli bir mekân değişikliği olarak görülmemeli aynı zamanda yatay eksenli olacakta çeşitli boyutları olan bir olgu olduğu söylenebilir (Kanat ve Aytay, 2018).

Yukarıda da değinildiği gibi disiplinler arası değişen göç tanımı, Birleşmiş Milletler tarafından ise bir hareketliliğin göç olarak değerlendirilmesi; hareketliliğin en az bir yıl gibi bir süreyi kapsıyor olması, nispeten uzun ve önemli bir mesafesi içine alması ve de yaşanılan bölgenin sınırları dışına yapılmış olması gibi üç kritere bağlanmıştır (Adıgüzel, 2018:17). Buradan da anlaşılacağı gibi BM göçü üç kriter altında değerlendirmektedir. Meydana gelen bireysel ya da grup hareketliliğinin göç olarak adlandırılması için öncelikle hareketliliğin bir yıldan fazla bir süreyi kapsamış olması gerekmektedir. Bir yıldan fazla süren ve uzun bir mesafeyi kat eden bu hareketliliğin nihai olarak göç kategorisinde değerlendirilebilmesi için mutlaka başka sınırla içine yapılmış olması, BM'nin hareketliliği göç olarak tanımlaması için yeterlidir.

Göç olgusunun özellikle 18.yy'da meydana gelen sanayi devrimiyle birlikte hızlandığı bilinmektedir. Özellikle İngiltere'de başlayıp kısa süre sonra diğer ülkelere de yayılan sanayi devrimi ile bu bölgelere, kırsal alanlardan çok fazla göç gerçekleşmiştir. Bu hem olumlu hem de olumsuz pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu göç dalgası sonucunda kırsal alanlarda nüfus azalması

yaşanırken, şehirlerde de yoksulluk ve fabrika sorunları meydana gelmiştir (Kurt, 2006). Sanayileşmeye bağlı olarak 18. yy'da Avrupa'da meydana gelen bu göçler, Türkiye'de ise, kırsal alanlardan sanayinin yoğunlaştığı yerlere doğru 1950'lerden sonra artmaktadır. Kırsal bölgelerde meydana gelen ekonomik sıkıntılar göçe zorlarken, kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerin düşmesine ve ülkelerdeki tarımsal gelirin azalmasına neden olmaktadır. Göç edenler ise kentlerde çarpık kentleşme, alt-yapı sorunları, yoksulluk veya kentin kenar mahallelerine yerleşme gibi temel sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Göç edenlerin karşılaştığı bu sosyo-ekonomik sorunlar ve yapılan göçlerin farklılığı bu kavramın farklı türlere ayrılarak tanımlanmasına neden olmuştur. Göçlerin bazıları var olan zulüm ya da şiddetten kurtulmak amacıyla, bazıları yaşamı tehdit eden doğal afetler nedeniyle, bazıları ise kısıtlı olan faktörlerin etkisiyle gerçekleşmektedir. Bu kapsamda göç, gönüllü ya da zorunlu olmak üzere iç ve dış göç olarak ayrılırken birde geçici ve kalıcı olma durumuna göre kategorilendirilmektedir (Kurt, 2006). Yüzeysel olarak ise gönüllü ve zorunlu göç olarak sınıflandırılabilir. Gönüllü göç ekonomik olarak zor durumda kalınması durumunda dünyanın başka bir noktasına veya aynı sınırlar içerisinde daha iyi hayat şartlarına sahip olabilmek amacıyla yapılabileceği gibi oranın kültürel birikiminden faydalanmak amacıyla da yapılabilmektedir. Bu tarz göçler gönüllü göç adı altında 'kültürel ya da entelektüel göç' olarak da adlandırılabilir. Gönüllü göç aynı zamanda insanların içinde buldukları durumu beğenmemeleri, ailelerini katkı sağlayabilme hem mali hem de iş anlamında durumunu düzeltmek veya yeni yerler görmeyi isteme gibi nedenlerle de yapılmaktadır (Adıgüzel, 2018:18-19). Bu tanım kapsamında ekonomik ve beyin göçü ele alınabilir.

Zorunlu göç ise gönüllü göçten sebepleri ve sonuçları bakımından ayrılmaktadır. Zorunlu göç genellikle savaş, politik baskı/şiddet, çatışmalar gibi; kısacası kişinin yaşadığı yerde kendini güvende hissetmemesi veya hayatını devam edebilme noktasında korkular yaşaması gibi nedenlerle gerçekleştirilmektedir. Göçe neden olan sebepler yukarıda sıralanan açık baskı, ekonomik sebepler, şiddet gibi nedenler sebep olurken bazen de kişinin iradesi dışında zorla götürülmesini de kapsayabilmektedir. Buna en güzel örnekte Amerika kıtasının keşfedilmesi sonucu Afrika kıtasından pamuk ve şeker üretimi için insanların zorla köle olarak götürülmesi verilebilir (Erkiner, 2016:10).

1.4.Göçmen

Göçmen, her ne kadar evrensel bir göç tanımlaması yapılması da kısaca şöyle özetlenebilir; göç ister gönüllü ister zorunlu olsun, göç etmeye karar veren bireylerin tümü göçmen olarak adlandırılabilir. BM ise, gerçekleştirilen göçlerin sonucunda bu eyleme katılan kişilerin göçmen olarak adlandırılabilmesini, sebep ya da sonuçlarına bakmadan bir yıldan fazla yabancı bir ülke de ikamet eden yabancıları göçmen olarak tanımlamaktadır (Adıgüzel, 2018:5). Bu kapsamda göçmen, yabancı bir ülkenin sınırlarından yasal yollarla giriş yapan ve o ülkenin sınırları içerisinde o ülkenin yasalarına uygun şekilde ikamet eden ve daha çok ekonomik amaçlı yapılan eyleminin tarafları isimlendirilebilir. Yani kişinin çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı ve daha çok istediği doğrultusunda bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapıp, yasalar çerçevesinde o ülkede bulunanlar olarak

adlandırılmaktadır. Bu tanım kapsamında düzensiz göç/göçmen (Yasa dışı göçmenler) ise şu şekilde tanımlanmaktadır; vatandaşı olmadığı bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan veya vatandaşı olmadığı ülkenin sınırları içinde vize tarihi geçmesinden dolayı bulunduğu ülkenin hukuki statüsünden faydalanamayan kişiler/durumdur (Adıgüzel, 2018:5).

1.5.Vatansız

Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesinin 1. maddesi doğrultusunda Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) Göç Terimleri Sözlüğüne göre vatansız kişi (stateless person); "herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişi" olarak tanımlanmıştır. Vatandaş olarak sayılmayan kişi doğal olarak vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından faydalanamayacaktır.

Vatansızlar ilk bakışta de facto olarak mültecilerle aynı konumdaymış gibi görülseler de aslında ayrılırlar. İlk bakışta bireyleri göçe zorlayan etkenin bir zorunluluktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı göze çarpsa da "de facto vatansız mülteci" ve "de jure vatansız" kavramlarını birbirinden ayıran en önemli husus uluslararası koruma yönteminde olduğu ifade edilmektedir (Batchelor 1995: 258-259). Bu çerçevede her vatansız aynı zamanda bir mülteci olarak görmek doğru olmayacaktır. Diğer taraftan vatansız bir kişi zorunluluk unsurunun gerçekleşmesiyle mülteci olarak nitelenebilir.

Hannah Arendt, karşı karşıya kaldığı muamelenin de etkisiyle içerisinde bulunduğu dönemi kastederek "en önemli kitlesel olgularından birinin vatansız kalanlar olduğunu" ve vatansızların "20. yüzyılın ilk yarısında çağdaş toplumlarda en çok dikkat çeken gruplardan birisi olacağını" dile getirmiştir (Korkut 2002: 38). Ancak günümüzde kişilerin her hangi bir nedenle vatansız kalmaları ya da vatansız olmayı tercih etmelerinden ziyade sığındıkları ve iltica talep ettikleri ülkelerdeki statü değerlendirmelerinin sonuçlandırılması daha önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.MÜLTECİ POLİTİKALARI

2.1.İnsan Hakları Bağlamında Mülteci Politikaları

BM Antlaşmasının, insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili düzenlemeler içermemesinin oluşturduğu boşluğu doldurmak amacıyla BM Genel Kurulu, 10 Aralık 1948 tarihli ve 217 A (111) sayılı kararı ile İnsan Hakları Evrensel Bildirisini (İHEB) kabul etmiştir (Odman 1995: 28). Hukuken bağlayıcı bir niteliği olmayan bu bildiri, sığınma hakkı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan temel maddeler şu şekilde sıralanabilir;

"Madde 13

1. Herkes, herhangi bir devletin toprakları üzerinde serbest dolaşım ve ikamet hakkına sahiptir.
2. Herkes, kendi vatandaşı olduğu ülke de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14

1. Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.

2. Bu hak, adi bir cürme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalarda halinde ileri sürülemez.

Madde 15

1. Her ferdin bir vatandaşlığına hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirmek hakkından mahrum edilemez” (Resmi Gazete 27 Mayıs 1949: Sayı 7217).

Uluslararası koruma bağlamında sığınma ve insan hakları kavramları arasındaki ilginin ortaya konabilmesi için insan haklarından ne anlaşıldığının ve hangi hakların insan hakları kategorisinde yer aldığının belirlenmesi gerekir. Ancak bu şekilde; sığınmanın (1) bu haklar arasındaki yerinin açıklığa kavuşturulması ve (2) bir hak olarak gerektirdiklerinin ele alınabilmesi mümkün olacaktır. Böylece sığınmanın uluslararası hukukta bir hak olarak kabul edilip edilmeyeceği, hak olarak kabul edildiği takdirde hangi taleplerin içeriğini şekillendireceği ve bu hakkın öznesinin kimler olacağı (Öztürk 2015: 58) belirlenebilecektir.

Sığınma, insansal bir davranış olarak bazı temel ihtiyaçlarının karşılanması (Shacknove 1985: 279-281) ve kendisine yönelen tehditler nedeniyle kişinin koruma araması olarak tarif edilmektedir. Burada ön planda tutulan fayda görüldüğü üzere tehditlerin yöneldiği kişinin yaşamıdır. Shacknove kişiye yönelen tehditleri; (1) zalimane davranışlar, (2) hayatı idame ettirmek için gereken ekonomik temelin sağlanamaması ve (3) doğal afetler (Shacknove 1985: 279-281) olarak sıralamaktadır. İnsan haklarının evrensel manada her insan için layık olunan yaşam olanaklarının sunulmasını zorunluluk olarak kabul etmesi, doğal olarak sığınmayı da kapsamına aldığı göstermektedir. Bu yönüyle zorunlu nedenlerle koruma arayan bireylerin en başta temel hakları olmak üzere özel durumlarının gerektirdiği haklarının güvenceye alınmasını talep etmesiyle sığınma, insan hakları kuramıyla yakından ilgili görülmektedir (Arendt 2014: 255-293 ve Peker/Sancar 2001: 10).

Ancak sığınmanın görünümü, insan hakları fikri açısından bakıldığında farklı, en temel görevi bir insan için layık olunan yaşamın olanaklarını sağlamak ve bu yaşamı güvenceye almak olan devlet aygıtı açısından bakıldığında ise farklı olmaktadır. Aynı zamanda geleneksel yaklaşım olarak da anılan devlet odaklı bakış açısıyla sığınma bir devlet hakkı kabul edilirken insan hakları fikri açısından ise bir kişi hakkı olarak görülmektedir (Öztürk 2015: 59).

2.2. Avrupa Birliği ve Mülteci Politikaları

Avrupa kıtası üzerinde yaşanan rekabet, bu kıta üzerindeki devletleri sayısız savaşa sokarken, diğer kıtaları da derinden etkileyen iki büyük dünya savaşına neden olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra Avrupa kıtasında kalıcı barışı sağlamak, bozulan ekonomiyi düzeltmek, yaşam standardını arttırmak ve istihdamı geliştirmek adına bir araya gelen 6 ülke (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda) şimdiki adıyla Avrupa Birliğinin temellerini 1951 yılında yapılan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) anlaşmasıyla atmıştır. Başlangıçta 6 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu iş birliği daha sonra farklı ülkelerinin de dahil

olmasıyla genişlemeye başladı. Zamanla yapılan çeşitli anlaşma ve düzenlemeler birliğin kurumsallaşmasını sağlamlaştıran farklı ülkelerinde bu birliğe dahil olma isteğini arttırdı. Birliğe en son 2013 yılında Hırvatistan’ında dahil olmasıyla 27 olan üye sayısı 28’e yükselmiştir. Ancak 2016 yılında İngiltere’de yapılan birlikten çıkma referandumu halk nezdinde olumlu karşılanmış ve İngiltere’nin birlikten ayrılması gündem yaratırken AB’nin geleceğine dair olumlu/olumsuz pek çok yorumunda yapılmasına neden olmuştur.

İlk başlarda ekonomik amaçlı kurulan birlik zamanla siyasi bir oluşuma da evrilmiştir. Bu evrilme, küresel anlamda meydana gelen gelişmelere karşı ortak bir politika belirlenmesini zorunlu kılarken, birçok konuda da birlikte hareket etmeyi mecburi hale getirmiştir. Özellikle güvenlik ile alakalı konularda ortak hareket etme hedeflenmiştir. Nitekim bazı konularda ortaklık sağlansa da birtakım konularda bunun sağlanamadığı bilinmektedir. Düzensiz göç, iltica, vize ve mülteciler ile ilgili düzenlemeler güvenlik kapsamında değerlendirilip ortak hareket ön planda tutulmuştur.

1951 AKÇT anlaşmasında, şu anda olduğu gibi iltica ya da mültecilere yönelik herhangi bir düzenlemenin mevcut olmadığı görülmektedir. İç göçmenlere yönelik ilk adımın 1957 Roma Anlaşması ile sermayenin serbest dolaşımı ile atılmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kuran anlaşmada iç göç politikası ile ilgili atılan ilk adım, üye devletler arasında sermayenin, hizmetlerin ve işgücünün serbest dolaşımıdır (Çakran ve Eren, 2017).

3. TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ POLİTİKALARI**3.1. Sığınma Olgusunun Türkiye’deki Tarihsel Süreci**

Avrupa ve Asya’nın birleştiği yerde bulunan Türkiye, stratejik konumunun da etkisiyle eski çağlardan bu yana büyük göçlere sahne olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015: 17). Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gerek bu coğrafyaya gerekse de bu coğrafya üzerinden başka bölgelere göçler gerçekleşmiştir. Anadolu coğrafyasında meydana gelen göç hareketlerinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemlerin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

Cumhuriyet öncesi dönem yani Osmanlı döneminde, imparatorluğun hâkim olduğu bölgelere yoğun göçler yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından yeni fetih edilen yerlere iskân politikası gereği yerleştirilen halklar olduğu gibi başka devletlerden de Osmanlı toprağına yönelik göç hareketleri yoğun olarak yaşanmıştır (Karpaz, 2010). Bu göçlerden yani sığınma hareketlerinden en bilineni 1492 yılında İspanya’da meydana gelen olaylar neticesinde Osmanlı’ya sığınan yaklaşık 180.000 kişilik Yahudi göçüdür (Erdoğan ve Kaya, 2015: 56). Aynı şekilde 1848’de Macarların ve Lehlerin, 1917’de ise Rusya’da yaşanan Ekim Devriminden kaçan yaklaşık 250.000 insanın Osmanlı topraklarına sığınmacı olarak gelmeleri, sığınma olgusunun eski dönemlerden beri var olduğunun en önemli kanıtlarıdır (Korkut, 2010: 50).

Osmanlı topraklarına yapılan önemli göçlerden birisi de Rus yayılmacılığı sonucunda ana vatanlarını terk etmek zorunda olan Çerkeslerin göçüdür. Bu dönemde Osmanlı’ya sığınan

Çerkes nüfusunun 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Rus kaynaklarına dayalı bu veriye karşılık Türk araştırmacılar bu sayının 1 - 2 milyon arasında olduğunu iddia etmektedirler (Erdoğan ve Kaya, 2015: 141).

1923 yılında Lozan Barış Antlaşması'na eklenen bir sözleşmeyle Türkiye ile Yunanistan arasında bir nüfus değişimi öngörülmüştür. Benzer durum Bulgaristan ile de yaşanmıştır. Bu dönemde Kafkaslar ve Balkanlardan göçler ise devam etmiştir. Temelde soydaşların ülkelerine dönüşü gibi görünen bu durum aslında sığınmacılık sorununun da temelini oluşturmaktadır. Çünkü insanlar, uluslararası bir problemin çözülmemesinden kaynaklı yer değiştirmektedirler (Buz, 2002: 35). Bu şekilde ortaya çıkan göçler de, sığınma hareketlerindeki gibi sorunların doğmasına neden olmaktadır.

Cumhuriyet döneminde de sığınma hareketleri Osmanlı döneminde olduğu gibi yoğun olarak yaşanmıştır. İmparatorluğun çöküşü ile sınırları belli olan Türkiye topraklarına, sınır dışında kalan soydaş ve dindaşların göçü, ilk göç olarak kabul edilmektedir. Bu göç akımları neticesinde 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu, yapılan göçleri düzenlenmeye ve Türk ulusal kimliğinin işasına yönelik ilk milli kanundur (İçduygu, 2012: 11).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye sığınan 67.000 insan olduğu bilinmektedir. Bu dönemdeki diğer bir göç hareketi ise 1940-80 yılları arasında Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gerçekleşmiştir. 1980-1990 yılları arasında ise Türkiye'ye yönelik göç, Afganistan ve Bulgaristan'dan gerçekleşmiştir. Bulgaristan'dan Türk kökenli yaklaşık 300.000 kişinin Türkiye'ye sığınmasının nedeni ise Bulgar devletince yapılan asimilasyon politikalarıdır (Kartal ve Başçı, 2014: 282). Türkiye'ye yönelik sığınma hareketlerinin 1990'lı yıllardan sonra yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle geçiş bölgesi olması nedeniyle Türkiye'ye 1990'lı yıllardan itibaren Irak, İran, Somali, Sudan gibi Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden yoğun sığınmacı akınları olmuştur. Ortadoğu ülkelerinde yaşanan rejim sorunları ve Asya ve Afrika'da yaşanan iç çatışmalar ve baskılar, sığınma hareketlerinin en önemli sebepleridir. Son dönemde yaşanan ve sayıları milyonları bulan Suriyeli sığınmacılar da düşünüldüğünde Türkiye'ye yönelik sığınma hareketlerinin ne kadar yoğun olduğu daha net anlaşılacaktır.

I. Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayarak Türkiye'ye yönelik yoğun göç hareketleri yaşanmıştır. Göçler daha çok Balkan ülkelerinden gerçekleşmiştir. Balkanlar'da yaşayan kişilerin Türk soylu olmaları ve Türkiye'nin de bu soydaşlarına karşı açık kapı politikası uygulaması, sayının fazla olmasındaki ana etkidir. Türkiye, komşu ülkelerde yaşanan savaşlar sebebi ile de belirli miktarda göçmen kabul etmiştir. Yaşanan bu göç ve sığınma hareketleri sonucunda ortaya çıkan sorunlara yönelik gerek uluslararası gerekse ulusal çözüm arayışları zorunlu hale gelmiştir. Devletler, karşılaştıkları problemlerin çözümüne yönelik uzun çalışmalar neticesinde bir takım yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmışlardır.

3.2. Türkiye'nin Göç Politikaları

İskan Kanunu, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye'nin göç politikalarının temelini oluşturmuştur. Bu kanun Türkiye'de kimin "göçmen" kimin "yabancı" sayıldığı, devletin göçmenlere yönelik tutumu hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Kanunun 3. maddesine göre, sadece Türk soyundan olanlar Türkiye'ye yerleşme hakkına sahiptir. "Kanun kapsamında Türk soyundan gelenler, muhacir" olarak kabul edilir. Yine aynı kanunun 4. maddesine göre, Türk kültürüne bağlı olmayanlar, Türkiye'ye "muhacir" olarak alınmazlar." (<http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=mevzuat&Id=12>).

Ancak istisnalar da vardır. Bu sistem esas olarak Balkan göçmenlerine uygulanmış, ancak dış siyasi konjonktürün koşullarına göre nadiren Çerkezler, Türkmenler ve Afganistan'dan gelen Güney Türkistan Türkleri göçmenleri gibi diğer bölgelerden gelenlere de açılmıştır. İskan Kanunu, (İçduygu, Erder ve Gençkaya: 2014) tarafından, savaş ve göç nedeniyle terk edilmiş ya da nüfus artış hızı düşük olan bölgelere mübadillerin, muhacirlerin yerleştirilmesini düzenlemekle birlikte, siyasi olarak ulus-devlet yaratma amacıyla ilişkilendirilmektedir. Türkiye'nin iç göç ve dış göç politikasını belirleyen 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu 2006 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.¹ İçduygu ve diğerlerine (2014) göre, 2006 yılında yürürlüğe giren 5543 sayılı yeni İskan Kanununda da sadece "Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların" göçmen kabul edilmesi, devletin göç ve göçmenlere yönelik politikalarında diğer etnik grupları dışlayıcı tutumundan vazgeçmediğinin bir göstergesidir. Nitekim araştırmacılara göre "halen uygulanan bu maddede ifadesini bulan ırkçı ve etnikçi yaklaşım, Türkiye'nin bugünkü mülteci ve hatta daha genel olarak göçmen ve yabancı politikasında yaşamını sürdürmektedir." (İçduygu, Erden ve Gençkaya, 2014:124). Farklı etnik gruplar için hedef ülke ya da geçiş ülkesi olan Türkiye'nin uyguladığı böylesi bir kısıtlama düzensiz göçün artmasına yol açmaktadır. (İçduygu ve diğerleri, 2014)

Mayıs 2006'da İskan Kanunu'nun yeniden çıkarılmasıyla ilgili olarak, Ankara ve İstanbul'da milletvekilleri, bürokratlar ve akademisyenlerle, kanundaki değişiklikleri konu alan görüşmeler yapmışlardır. Araştırmacıların 2006 yılında yürürlüğe konan Yeni İskan Kanunu ile ilgili çıkarımları şu şekildedir. Bu yasada dikkati çeken en önemli değişiklik, daha önce Türkiye'ye göçmen olarak alınamayacaklar arasında sayılan "anarşistler, casuslar ve göçebe Çingenelerin" yeni yasada yer almamasıdır. Dolayısıyla AB ile ilişkilerin bu yasaya yaptığı en önemli katkı, yasadaki "Çingeneler" ifadesinin en azından "lafzen" çıkarılmış olmasıdır.

3.2.1. Küreselleşme Döneminde Türkiye'nin Vize Politikaları

Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahat haklarını belirleyen 1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun bazı maddeleri ve 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun, 2014

¹ 26/09/2006 tarih ve 26301 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.

yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girene kadar geçerliliğini korumuştur.²

Türkiye'nin vize politikaları, içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal koşullara göre şekillenmiştir. Hem AB ile uyumuna hem de çevre ülkelerle olan ticaret ilişkisine göre farklı vize sistemleri uygulanmıştır. Bunlardan birincisi süresi önceden belirlenen, genellikle üç ay, vizesiz giriş sistemidir. İkinci yöntem ise, Türkiye'nin giriş öncesi vize uyguladığı ülkelere gelenlerin bu vize karşılığında ülkeye giriş imkanı elde etmeleridir. Son olarak ise 2014 yılına kadar hudut kapılarında belirli ülkelerin vatandaşlarına "bandrol" tip vize verilmesi suretiyle giriştir (Akkuşoğlu, 2005:151). Türkiye'nin vize politikasında son dönemde yapılan önemli bir değişiklik, hudut kapılarında yapılan bandrol/kaşe vize uygulamasının, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 10 Nisan 2014 tarihinde kaldırılması olmuştur. 10 Nisan 2014 itibaren sınırda bandrol/kaşe vize uygulaması kaldırılarak, bandrol/kaşe vize yerine sadece e-vize uygulaması geçerli hale gelmiştir. Vizeye tabi bazı ülkelerin vatandaşları internet üzerinden alacakları e-vizeyle ülkeye giriş sağlamak zorundadır (<http://ottawa.emb.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=197366>).

Vize politikasını ele alırken Türkiye'nin AB ile uyumuna ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na da değinmek gerekir. 2001 yılında Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi kapsamında Türkiye'nin vize sisteminin AB ile uyumlaştırılmasına karar verilmiştir. "Vize mevzuatı ve uygulamalarının, AB'ninkiler ile uyumunun başlatılması ve yasal olmayan göçü önlemek için göç (kabul, tekrar kabul, sınır dışı etme) konusundaki AB Mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi ve uygulanması" hedeflenmiştir (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf). Bu doğrultuda bazı ülkelere uygulanan vize sisteminde değişikliğe gidilmiştir.

"Türkiye, Kafkas ve Ortadoğu ülkelerine de esnek vize uygulamalarını sürmektedir. 2009 yılı itibariyle Suriye, Arnavutluk, Libya, Ürdün, Tacikistan ve Azerbaycan'a karşılıklı olarak vize uygulamasını kaldırmıştır. 2010 yılında ise Lübnan'la karşılıklı, Suudi Arabistan'la tek taraflı olarak vize uygulamasını sonlandırmıştır." (Arısan-Eralp, 2010:2). Yine AB ile uyum kapsamında 2013 yılında Resmi Gazete'de yayınlanan, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla vize politikasında değişikliğe gidilmiştir.³ YUKK'nun gerekçesinde;

Ülke ekonomisinin güçlenmesi ve yer aldığı coğrafi bölgede devam eden siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle, bugün artık düzenli ve düzensiz göçmenler için Türkiye'nin bir geçiş ülkesinden ziyade bir hedef ülke haline geldiği belirtilmiş,

² 6458 sayılı YUKK 124.maddesine göre, 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 4 üncü, 6 ncı, 7 nci, 8 inci, 9 uncu, 10 uncu, 11 inci, 24 üncü, 25 inci, 26 ncı, 28 inci, 29 uncu, 32 nci, 33 üncü, 35 inci, 36 ncı, 38 inci ve ek 5 inci maddeleri, 5 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

ortaya çıkan ihtiyaçların mevcut yasal düzenlemelerle karşılanamadığının altı çizilmiştir (Kavak, 2013:40-41).

Kavak (2013), kapsayıcı bir yasanın çıkmasının dış göçle ilgili üç önemli konu açısından ilerleyici olduğunu düşünmektedir. İlk olarak, yabancıların giriş çıkışlarını düzenleyen 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanunların her ikisi de 1950 tarihlidir ve güncel gelişmeler karşısında yetersiz kalmaktadır. İkinci husus, o dönemde uluslararası korumaya ilişkin yasanın yokluğu ve son olarak da göç ile ilgili uzmanlaşmış bir kamu kurumunun olmaması sorunudur. Kavak (2013)'e göre, göç alanındaki birçok eksiklik tek başına bu yasayla giderilmek istenmektedir. Kanun ile Türkiye'ye gelmek isteyen yabancıların buldukları ülkedeki Türkiye Konsolosluklarından vize alması esas olmakta, sınır kapılarında vize alımı istisnai durumlarla sınırlanmaktadır. Yabancıların Türkiye'ye giriş yasağını düzenleyen 9. Madde son derece kapsamlıdır. Madde metnine bakıldığında, yabancıların ülkeye girişlerinin "kamu düzeni", "kamu sağlığı" ve "kamu güvenliği" açısından yasaklanabileceği düzenlenmiş ve tüm bu işlemleri yapma yetkisi yine YUKK ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Kanunun 12. Maddesine göre;

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Bakanlar Kurulu kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları, Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar vize muafiyetine tabi tutulur. Kanun ile birlikte yürürlüğe giren bir diğer uygulama ise, vizenin Türkiye'de sağladığı kalış hakkı ile ilgilidir. Kanunun 11. Maddesine göre, Türkiye'de 90 güne kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak buldukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelirler. Vizenin veya vize muafiyetinin Türkiye'de sağladığı kalış süresi, her yüz seksen günde doksan günü geçemez.

3.2.2. İkamet İzni

İçduygu ve diğerleri (2014:30), ikamet kavramının tanımının belirsiz, ancak uluslararası göç hareketlerini ve göçmenleri tanımlamak için de en sık kullanılan kavram olduğunu belirtir. "İkamet kavramı, hukuki açıdan farklı, fiili durumda farklı anlamlar ifade edebilir. Fiili açıdan ikamet, belirli bir yerde belirli bir süre oturmayı ifade etmektedir. Hukuki açıdan ise, kişinin bir ülkede oturabilmesi için istenen koşulları ifade eder."

İkamet izni alma, ülkelerin hukuk sistemlerine göre, göçmenlerden, ülkelere göre değişen farklı yükümlülükler talep etmektedir. Türkiye'de de ikamet izni alma şartları ve çeşitleri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf (16.03.2020).

³ 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kanunun yürürlük tarihi birkaç istisna dışında (YUKK md.125. Bu Kanunun a.) 122. Maddesi, 123. Maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124. Maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısım yayımı tarihinde, b.) Diğer hükümleri yayımı tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girer.)

Kanunu kapsamında belirlenmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre ikamet izni, Türkiye’de kalmak üzere verilen izin belgesini ifade etmektedir. Yetkili makamlar tarafından düzenlenen bu izin belgesi yabancıya ülkemizde belirli bir süreliğine ve belirli bir yerde yaşama hakkı sağlamaktadır. Kamusal düzenin sağlanması ve korunması açısından önem arz eden ikamet izni; yabancıya talepte bulunması, istenilen evraklarla başvurusu ve talepte bulunduğu ikamet izni türünde şartları taşınması halinde düzenlenmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/genelbilgi_409_414_415).

Kanunun 30. maddesi çerçevesinde ikamet izni çeşitleri; kısa dönemli, aile, öğrenci, uzun dönemli, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet iznidir. Kısa dönemli ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni almaya hak kazanılması durumunda, ikamet izninin verilmiş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesiyle, iznin iptali gerçekleştirilir. Bu durumda ikamet izni olan ancak çalışma izni olmayan bir göçmenin, enformel işgücü piyasasında istihdamı ayrıca Türkiye’deki hukuki statüsünü de riske atması anlamına gelmektedir. Sadece uzun dönemli ikamet izni, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanmayı sağlar. YUKK 42. maddesine göre, uzun dönemli ikamet izni, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara sunulan bir hak değildir.

3.2.3.Çalışma İzni

Yabancıların Türkiye’de çalışması kural olarak çalışma iznine sahip olmalarına bağlanmıştır. Yabancı ise, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 3. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi, ifade eder. 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun’un yürürlüğe girmesiyle 11.06.1932 tarihli ve 2007 sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 2007 sayılı kanun pek çok alanda yabancıları çalışmasının önüne engeller getirmektedir. 4817 sayılı kanunla Türk vatandaşı dışındakilere çalışmanın yasak olduğu alanlar daraltılmıştır. “Türk vatandaşlarına ayrılmış olan meslek grupları, denizcilik meslekleri (kaptanlık, yardımcı kaptanlık, çimacılık ve dalgıçlık), avukatlık ve noterlik gibi hukuk alanı meslekleri ile çeşitli sağlık meslekleridir.” 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK yabancıların çalışma hayatıyla ilgili birtakım değişiklikler getirmiştir. 6458 sayılı YUKK 27. Maddesi’nin 7. fıkrasıyla 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

2003-2016 tarihleri arasında yürürlükte olan “4817 sayılı kanun kapsamında bir yabancıya Türkiye’de çalışabilmesi için gerekli süreci Toksöz, Erdoğan ve Kaşka (2012:24) şu şekilde özetlemiştir. “Mevzuatta çalışmasını engelleyen bir hükmün bulunmadığı yabancılar, gelmeden önce çalışma izni, gelmek için çalışma vizesi ve geldikten sonra ikamet tezkeresi almalıdır.” YUKK ile, çalışma izni ikamet izni yerine geçerli sayılmaya başlanmıştır. “Kanundan önce, Türkiye’de çalışacak bir yabancı sırasıyla çalışma izni, çalışma vizesi ve ikamet izni aldıktan sonra yasal çalışma hakkı elde etmekte iken, yeni dönemde çalışma izni ikamet izni yerine geçerli sayılarak bürokratik işlemler minimize

edilmiştir.” (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancıların ikamet izni işlemleri, http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman23.pdf).

YUKK 10. maddesiyle çalışma izni türleri ve süreleri düzenlenmiştir. Süreli çalışma izni kapsamında, çalışma izni başvurusunun olumlu sonuçlanması durumunda yabancı şahsa, belirli bir işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir. Yapılacak uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde, yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular bu maddenin birinci fıkrası kapsamında değerlendirilir.

Süresiz çalışma izni için ise yabancı şahsın, Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olması şartı aranır. Ancak, yabancıya başvuru şartlarını taşınması yabancıya mutlak hak sağlamaz. Süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancıya seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü yoktur.

Yine aynı kanununun, 27. maddesi ise, çalışma izni ya da Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi olan yabancıları ikamet tezkeresinden muaf tutmuştur.

Kişinin çalışma iznine sahip olması ikamet tezkeresi yerine de geçmektedir. Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler ise YUKK 54. maddesi gereği sınır dışı edilir.

Kanunun 12. Maddesine göre ise, Türkiye’ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlardan Türkiye’ye girişte vize şartı aranmaz.

Çalışma izni muafiyeti uygulandığı durum ise “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” kapsamında uygulamaya konulmuştur. Yönetmeliğin 5. maddesinin 4 fıkrası, mevsimlik tarım ve hayvancılık işinde çalışacak, Geçici koruma kapsamındaki Suriyelileri çalışma izni muafiyeti kapsamına almıştır.

3.2.4.Uluslararası Koruma

Herhangi bir devletin sınırlarına giriş yapan ve koruma talep eden herkes için, ayırım gözetmeksizin, koruma sağlayan politikalar geliştirmesi ve uygulaması uluslararası koruma kapsamında değerlendirilebilir. Türkiye de sınırlarına giren ve koruma talebinde bulunan herkes için Cenevre Protokolü ve 1994 Sığınma Yönetmeliği uyarınca hareket eder.

Uluslararası koruma bir göç olayı olmakla birlikte, taşıdığı özel nedenlerden dolayı diğer göç türlerinden ayrı olarak ele alınan bir insan hareketliliği olayıdır. Vatandaşlığın getirdiği koruma yerine bunu ikamet eden bir koruma biçimi olarak mülteci ve sığınmacıların güvenlik altına alınmalarının sağlanması olarak tanımlanabilir (İçişleri Bakanlığı Göç

İdaresi Genel Müdürlüğü, “2015 Türkiye Göç Raporu”, 2015:66-67).

Türkiye mültecilerin hukuki ve siyasi statülerini belirleyen 1951 Cenevre Protokolüne taraf olmuştur. Ancak mülteci statüsü vereceği ülke vatandaşları için coğrafi sınırlama koymuştur. “Buna göre Türkiye, sadece Batı Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte ve mültecinin tanımına “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ifadesini eklemektedir.” (Kara ve Korkut, 2010:155). 1951 tarihli protokol sadece II. Dünya Savaşı’ndan etkilenenleri kapsamaktadır. Bu nedenle zaman sınırlamasını kaldırmak için 1967 yılında Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol imzalanmıştır.

1951 tarihli Sözleşme II. Dünya Savaşı’nın üretmiş olduğu sonuçları çözümlenmeye yönelik bir çaba niteliğindedir. İlerleyen zaman içerisinde Birleşmiş Milletler, sınırlamaları kaldırma ihtiyacı duymuştur; bu nedenle 1967 yılında imzalanan Mültecilerin Statüsüne ilişkin Protokol 1951 sözleşmesine eklenmiştir (Sığınmacılar ve Mülteciler Dayanışma Derneği, “Askıdaki Yaşamlar ve Algıdaki Yaşamlar Projesi Araştırma Raporu”, Ankara, 2011:59.). Yani 1967 yılında imzalanan protokolle, Cenevre Sözleşmesi’nin sadece II. Dünya Savaşı yıllarını içeren kapsamı genişletilmiş, başka bir deyişle zaman sınırlaması kaldırılmıştır.

Türkiye zaman sınırının kaldırılmasını kabul etmesine rağmen coğrafi çekince konusundaki tutumunu değiştirmemiş, sadece Avrupa’dan mülteci kabul etmeye devam etmiştir. Avrupa dışındaki bölgelerden gelenlere ise geçici olarak sığınmacı statüsü verilmektedir. Bu kişiler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği aracılığıyla üçüncü bir ülkeye mülteci olarak gidene kadar Türkiye’de bir süre barınmaktadırlar. Coğrafi çekince konusunda yaşanan son gelişme 16 Aralık 2013’te imzalanan AB ve Türkiye arasında vize muafiyeti sağlayacak Geri Kabul Anlaşması’nda gündeme gelmiştir. Anlaşmada, “Türkiye, doğu ülkelerinden mülteci kabul etmeyeceğine ilişkin coğrafi sınırlamayı kaldırmayı ancak AB’ye tam üye olma aşamasında değerlendirecek” ifadesi yer almıştır. 2014 Nisan ayında ise Geri Gönderme Anlaşması Genelgesi Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Genelge ile 2013 Aralık ayında imzalanan Geri Kabul Anlaşmasıyla başlatılan sürecin başarı ile sonuçlanması için yerine getirilecek yükümlükler belirtilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140416-10.htm>).

3.2.4.1. 1994 Sığınma Yönetmeliği

Türkiye 1951 Cenevre Protokolü’ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle uluslararası kurumlardan tepkiler almıştır. 1980’lerle birlikte ise özellikle çoğu Ortadoğu kaynaklı göçmenlerin sığınma başvurusuyla karşılaşmıştır. Hem karşı karşıya kaldığı sığınma başvurularına, hem de eleştirilere bir çözüm olması için 1994 Sığınma Yönetmeliği’ni yürürlüğe koymuştur. Yönetmelik gereğince Avrupa dışından gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı verilmesi kararlaştırılmıştır.

Avrupa’dan gelen mülteciler 1951 Sözleşmesi’nden doğan haklara bağlı olarak Türkiye’de koruma altına alınmaktadır, Avrupa dışından gelen kişiler ise korunmaya dair haklı

gerekçeleri bulunduğu sabit görülerek sığınmacı statüsüne dahil edilmektedir. Ancak 1994 öncesi durumun aksine – dosyalarının BMMYK’ya sunulması ve statü belirleme süreci sonunda üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri sürecinde – Türk makamlarına iltica başvurusu yapmak durumundadırlar.

2006 yılına kadar iltica başvurusunda bulunmak için yönetmeliğin öngördüğü bir süre sınırlaması da bulunuyordu. Yönetmeliğin 4. Maddesine göre;

Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye’ye yasal yollardan gelenler buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç on gün içerisinde müracaat etmek zorundadırlar (Gürkan, 2006:82).

“Ancak 2006 yılının Ocak ayında yapılan yönetmelik değişikliği ile bahsi geçen başvurudaki on günlük süre sınırlaması kaldırılmış ve söz konusu süre “uygun bir zaman dillimi içerisinde” ifadesi ile belirlenmiştir.”

3.2.4.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Getirdiği Değişiklikler

2013 yılında yasalaşan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Avrupa dışından gelenlere de uluslararası koruma sağlanması için “ikincil koruma”, “şartlı mülteci”, “geçici koruma” gibi hukuki statüler mevzuata ve uygulamaya dahil edilmiştir. Geçici koruma statüsü kapsamına ilk defa Suriyeliler alınmıştır. Erder (2017:114), Suriye göçünün diğer göçlerden bu sebeple farklı olduğunu savunur. Çünkü Suriye göçü diğer göçlerden farklı olarak ilk andan itibaren siyasetin ve devletin gündeminde olmuştur. Devlet coğrafi çekince koyduğu göç politikalarını esnetmiş ve Suriyeli göçmenler yeni bir statü altında kayıt altına almıştır.

2015 Göç Raporunda belirtildiği üzere, “uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu için Türkiye’ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelen ve başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılara, mülteci tanımı kriterlerine sahiplerse eğer şartlı mülteci statüsü tanınmaktadır.” (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, “2015 Türkiye Göç Raporu”, 2015:76-77).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile eski mevzuatta yer alan sığınmacı kavramı kaldırılmıştır. Mülteci kavramının yanına iki yeni kavram eklenmiştir. “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma”. Kavak (2013:48-49), YUKK’nun yürürlüğe girmesiyle sığınmacı yerine “şartlı mülteci” kavramlarının kullanılacağını belirtiyor.

Bu değişiklik ile Türk hukukundaki farklılık ortadan kalkacaktır. Esasında klasik uluslararası mülteci hukukunda sığınmacı statüsü geçici bir durum olup, koşullar sağlandığında mülteci statüsüne dönüşmektedir. Türkiye’de ise Avrupa dışından gelenler mülteci kabul edilmediğinden sığınmacı statüsü hiçbir zaman mülteci statüsüne dönüşmemektedir. Bu nedenle düzenlemeyle uluslararası hukukla paralellik sağlanmıştır (Kavak, 2013:48-49).

Türkiye’de iltica talebi kabul edilenler “şartlı mülteci” olarak tanımlanır. Biner bu statünün kişilere daimi hakların verileceği bir sisteme geçiş garantisini sağlamadığını, Türkiye

tarafından verilen şartlı mülteci statüsünün kişiye sadece üçüncü bir ülkeye yerleşmek için yasal olarak Türkiye'den çıkış imkanı sağladığını belirtmektedir (Biner, 2016:167).

Türkiye Devletinin üçüncü bir ülkeye geçiş için verdiği bu çıkış izin belgesi, kişiye ülkeden ayrılmadan bir gün önce uçuş bilgileriyle birlikte verilir. Şartlı mülteci olarak tanımlanan kişi, hangi saate, hangi uçakla Türkiye'den ayrılacağını izin belgesinde görür. Dolayısıyla bireyin iltica talebinin haklılığının hak ve statü anlamında somut olarak ne sunduğu meselesi belirsiz ve bilinmezdir. İltica talebinde haklılığa rağmen verilen statü ve hak konusunda mutlak bir belirsizliğin olması mültecilerin yasa ve yasal süreçlerle ilişkilerinde önemli bir kırılma noktasıdır (Biner, 2016:167).

Bir diğer yeni tanımlama ise ikincil koruma statüsüdür. İkincil koruma statüsü, mülteci ya da şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşei ülkesine ya da ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına çarptırılacak ya da ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, "2015 Türkiye Göç Raporu", 2015:25).

Geçici Koruma ise 2011'den beri Türkiye'ye gelen ağırlıklı olarak Suriyelilere uygulanan bir statüdür. Bu statü esas olarak "bireysel uluslararası koruma başvurusu mekanizmasının etkin bir şekilde uygulanmasının mümkün olmayacağı ölçüde kitlesel göç hareketinin olduğu durumlarda, Bakanlar Kurulu kararı ile yürütülen acil ve geçici bir koruma tedbiridir." (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, "2014 Türkiye Göç Raporu", 2014:72-73).

3.2.5. Türkiye'nin Sınır ve Sınır Dışı Etme Politikaları

Türkiye'nin İskan Kanunu'ndan başlayarak, Türk kökenli olanlar hariç, diğer göçmen gruplarına yönelik sınır politikaları katı olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, sınırları konu alan akademik çalışmalar; azınlıklar, milliyet, vatan, Misak-ı Milli, milli coğrafya, komşularımız ve toprak bütünlüğümüzü ilgilendiren konular, savaş ve barış, sınır ihlalleri, komşularımız ve dış tehlikeler, dışarıdan gelen bir tehlike olarak komünizm, kaçakçılık ve gümrükler, ulusal gümrük ve kapılar, serbest ticaret bölgeleri, liman ve havaalanları, ulusaşırı göçler, yurtdışına işçi göçü, yurtdışına kaçak gidişler, yurtdışındaki Türkler, Türk Cumhuriyetler, sınır ticareti, uluslararası ulaşım ve ticaret, fuarlar, pasaport ve güvenlik vb. gibi temalar çevresinde şekillenmiştir. Özgen (2004:35)'in de ifade ettiği gibi, sınırı oluşturan çeşitli öğeler üzerinden çeşitli tespitler yapılmıştır. Oysa sınır bağımsız bir değişken olarak ele alınmalıdır.

Avrupa Birliği içerisindeki Schengen Alanı'nda iç sınırlar ortadan kaldırıldığı için, sınır yönetiminin güçlendirilmesi düzensiz göçün ve organize suçun önlenmesi açısından daha da önem kazanmıştır. Sınır kontrollerinin güçlendirilmesi AB içerisinde bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulması sürecinin önemli bir parçasıdır (Şemşit, 2010:33). Köktaş (2011:18)'e göre, AB'ye adaylık

sürecinde olan Türkiye AB'nin sınırlarının korunmasında üzerine düşen görevi yerine getirmektedir. "Ülkemizin sınır güvenliği ve yönetimine ilişkin yeniden yapılanma çalışmaları ve bu çerçevede yürütülecek hazırlıkların çerçevesi AB uyum süreci çalışmalarına paralel olarak 2003 yılından itibaren daha da hız kazanmıştır." 2003 yılında "Katılım Ortaklığı Belgesi" hazırlanmıştır. Amacı,

İltica alanında AB mevzuatına uyumun başlatılması öncelik olarak belirlenerek, başta mülteciler için konaklama ve sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi olmak üzere, bu alandaki idari ve teknik kapasitenin geliştirilmesi olarak öngörülmüştür.

AB ile uyum çerçevesinde 2006 yılında, "Türkiye'nin Entegre Sınır Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı" hazırlanmıştır. Entegre Sınır Yönetimi kavramı, "Avrupa Birliği üye ülkelerinin sınır yönetimi konusunda koordinasyon, iş birliği ve ortak politikalarını ifade etmektedir." (Akman ve Kılınç, 2010:14).

2006 Ulusal Eylem Planı kapsamında ayrıca, yeni kurulacak sınır muhafaza birimlerine ihtiyaç duyulduğu konusunda karara varılmıştır. "2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, "Entegre Sınır Yönetimi konusunda hazırlanan Ulusal Eylem Planı çerçevesinde profesyonel bir sınır muhafaza teşkilatının kurulması yönündeki hukuki ve kurumsal altyapı çalışmaları sürdürülecektir" ifadesine yer verilmiştir." (Köktaş, 2011). Türkiye'nin sınır politikasına dair attığı önemli adımlardan biri, yukarıda da söz edilen AB ile Aralık 2013'te imzaladığı Geri Kabul Anlaşmasıdır. AB ülkelerine vize muafiyeti sağlanacağı öne sürülerek Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır.

Sınır politikasının katılığı, kendini sınır dışı etme uygulamalarında da gösterir. Türkiye'nin sınırları içerisindeki düzensiz göçmenleri sınır dışı etme pratikleri kimi zaman oldukça keyfi uygulamalarla gerçekleşmektedir. Tutuklanan göçmenlerin kaldığı mekanların kapasitesinin tutuklanan göçmen sayısını alamayacak kadar az olması, güvenlik gerekçesiyle bu mekanlara görevlilerin dahi alınmaması, tutuklu yabancıların kendi uçak paralarını ödeyerek ülkelerine geri dönmeleri ya da komşu ülkelere gelen yabancıların otobüslere doldurularak zorla sınırı geçirilmeleri gibi uygulamalar rastlanmaktadır.

Sınır dışı etme uygulamaları nedeniyle Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde defalarca mahkum olmuştur (Kavak, 2013:44). YUKK'un yürürlüğe girmesiyle sınır dışı etme uygulamalarında bazı değişiklikler yapılmış ve sınır dışı etme süreci Kanunun 52. ve 60. Maddeleri arasında düzenlenmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı http://www.goc.gov.tr/icerik3/sinir-disi-etme_409_422_834).

Kavak (2013:41-42)'in de ifade ettiği gibi, 2014 yılında, kişinin zulüm göreceği ülkeye gönderilmeyeceğine ilişkin yasak, ulusal mevzuatta düzenlenmemiştir. Bu boşluk nedeniyle de birçok kişi gönderilecekleri ülkede işkenceye ya da zulme maruz kalma ihtimalleri göz ardı edilerek Türkiye topraklarında sınır dışı edilmiştir. YUKK ile mevzuatın boşluklarına, geri gönderme yasağına ilişkin sorunlar giderilmiştir. Ancak bu yasanın uygulamadaki

sonuçları ve Mahkeme kararlarına yansımaları ise 2014 yılı içerisinde ortaya çıkmıştır.

YUKK'a göre, "hakkında sınır dışı etme kararı alınacaklar" 54. maddede sıralanmıştır. Dardağan-Kibar (2016:186)sınır dışı etme nedenlerini üç grupta toplar. Yabancıların ülkedeki varlığının tehlikeli görülmesi, giriş-çıkış, ikamet, çalışmaya ilişkin mevzuata aykırı davranması ve güvenlik tedbiri uygulaması.

Kanunla getirilen değişikliklerden biri, idari gözetim süresine sınırlama getirilmesidir. 57. Maddeye göre, "idari gözetim süresi 6 ay ile sınırlandırılmıştır. Kişinin kimliğinin, menşei ülke bilgisinin belli olmadığı durumlarda bu süre en fazla altı ay daha uzatılabilir." Sınır dışı etme kararının da yazılı olarak bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Kanunun 53. maddesinde "sınır dışı etme kararının, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına "tebliğ edileceği" hüküm altına alınmıştır." Söz konusu sınır dışı kararına karşı da on beş gün içerisinde idare mahkemesine başvurulabilir. Başvuru on beş gün içerisinde karara bağlanacaktır. "Sınır dışı etme işleminin gerçekleştirilmesi de İçişleri Bakanlığı ya da acil durumlarda kıyı ve sınır illerinden yeni kanunla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün talimatı üzerine valiliklere verilmiştir. Valiliğin her durumda sınır dışı etme yetkisini kullanabilmesi olumlu olarak görülemez."

İnsan kaçakçılığı yasal olarak mevzuatta "Türkiye'ye doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yabancı bir devlet tabiiyetinde bulunan veya vatansız olan veya Türkiye'de sürekli olarak oturmasına yetkili mercilerce izin verilmemiş bulunan kimselerin Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmelerini veya ülkede kalmalarını, bu kişilerin veya Türk vatandaşlarının yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarını sağlamak" şeklinde tanımlanır (Yurtcan, 2016:9).

Hukuki açıdan baktığımızda Türkiye, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve bununla ilgili iki protokolle imza atmıştır. Bu protokoller Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (2 Kasım 2000) ve Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'dür. (2 Kasım 2000). Göçmen kaçakçılığı, Türkiye tarafından da imzalanmış bulunan "Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek "Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol"ün gereğinin yerine getirilmesi amacıyla, TCK'ya alınmış ve 201/a maddede düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık, "Türk Ceza Kanunu", <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>).

Türk Ceza Kanunu'nda insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı için hapis ve idari para cezaları öngörülmektedir. Kaçakçılığın örgütlü olarak işlenmesi, hayati tehlike doğurması, onur kırıcı muamelenin meydana gelmesi cezaların yarı oranında arttırılması hükmedilmiştir.

3.3. Türkiye'nin Suriyeli Mülteci Politikası

Türkistan'dan göçerek Anadolu ve etrafına yerleşen Türkler, yaklaşık bin yıl boyunca bulunduğu bölgeyi ikinci bir Türkistan haline getirmişlerdir. Hazar Denizi'nden Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir alana yoğun bir göç dalgası gelmiştir. Ancak Anadolu, konumundan dolayı yıllar boyunca sürekli göç hareketlerine maruz kalmıştır. Geçiş alanı üzerinde olmasından dolayı, kimi zaman göç alan kimi zaman da göçler üzerinde bir köprü konumunda olmuştur. Genel olarak göçlerin geçiş alanı olsa da tarih boyunca aldığı göçler yüzünden oldukça karmaşık bir toplumsal yapıya bürünmüştür. Türkistan'dan gelen göç dalgalarıyla önemli ölçüde Türkleşen Anadolu, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Balkanlar ve Kafkaslar'dan aldığı göçlerle nüfusu artan bir bölge haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Hazar Denizi'nin batısında sıkışan Türkler'in Anadolu'ya akın etmesi bu bölgenin hiç olmadığı kadar kalabalık bir nüfusa sahip olmasına neden olmuştur. Türkiye yapı itibarıyla göçmenler tarafından kurulmuş bir ülkedir. Bu yüzden 1980'den sonra bölgesinde meydana gelen savaş ve çatışmalardan kaçan milyonlarca insana kapısını açmıştır. Irak, İran, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, Yugoslavya ve Afganistan başta olmak üzere birçok ülkeden son kırk yılda milyonlar Türkiye'ye akın etmiştir. Önemli sayıda kişi de kaçak biçimde Türkiye'ye sığınmıştır.

2011 yılında Suriye'de başlayan ve hala günümüzde de devam eden savaş yüzünden milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Ülke nüfusunun üçte biri ülkesini terkemek zorunda kalmıştır. Bu göçlerin en yoğun olduğu ülke Türkiye olmuştur. Bu kitlesel göç, çok sayıda ülkeyi etkilemiştir. Böylece Suriye krizi büyük bir insani krize dönüşmüştür. (Tunç, 2015) Irak ve Suriye'den Avrupa'ya iki dalga halinde kitlesel göç gerçekleşmiştir. İlki 2011-2015 zaman dilimi içerisinde gerçekleşen göçtür ki bu dalgayla Türkiye'ye 2 milyon, Ürdün'e 600.000, Lübnan'a 1.1 milyon kişi göç etmiş ve iltica talebinde bulunmuştur. İkinci dalga ise Haziran 2015'te başlayan göçleri kapsamaktadır.

Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci ve sığınmacılar başlangıçta sınır illerde kurulan kamplarda barındırılmışlardır. İç savaşın bir türlü bitmemesi nedeniyle her geçen gün kamplarda yaşayan insan sayısı artmış ve kamp sayısı yeterli olamayacak hale gelmiştir. Bunun üzerine Suriyelilerin bir kısmı kamplardan ayrılarak kendi imkânları ile barınma yolunu tercih etmiş, bir kısmı da sınır illerde bulunan akrabalarının evlerinde ikamet etmeye başlamıştır (Tunç, 2015). Türkiye ilk günden beri Suriyeli sığınmacılara, "açık kapı politikasını" benimsemiştir. Henüz Suriye krizinin ilk dört yılında mülteci ve sığınmacı kabul oranı %44 olmuş, bu oranla birlikte Türkiye, Suriye'ye komşu olan tüm milletler arasında en fazla sığınmacıya kucak açan ülke olmuştur (Tunç, 2015).

Mülteci ve sığınmacılar üzerine uluslararası hukukta iki temel metin bulunmaktadır. Bunlardan biri 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü, diğeri 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesidir. Bu durumda Türkiye Avrupa'dan gelen insanlara mülteci statüsü verirken, Avrupa dışındaki bir ülkeden gelenlere ise mültecilik hakkı vermemekte, yalnızca Türkiye'den üçüncü bir ülkeye geçiş

yapabilecekleri süre ile sınırlı olarak sığınmacı statüsü vermektedir. Ayrıca sığınmacı statüsüne sahip olan bu insanların sağlık, barınma, eğitim ve diğer temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasından da Türkiye sorumludur. Türkiye metinlere “coğrafi sınırlama” çekincesi ile taraf olmuştur.

Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak istikrarını bulunmadığı ülkelere komşu olması, oldukça uzun olan kara sınırlarının tam manasıyla korunamaması, sınır illerde yaşanan terör sorunu gibi etkenlere bağlı olarak ülkeye gelen mülteci ve sığınmacı sayısı fazla olmaktadır. Ayrıca Türkiye’de mülteci konusunun farklı kanunlarda ve tevdi edilmemiş hükümlerle düzenlenmiş olması sorunlara neden olmuştur. 14.09.1994 tarihinde bu sorunların giderilmesi, kitlesel sığınmacı hareketlerine karşı hazırlıklı hale gelenebilmesi için 6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kabul edilmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013).

2004/100 nolu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre geçici koruma için "kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir şekilde devam etmesi, ev sahibi ülkenin kısa zamanda mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi" gerekmektedir. Bu şartları taşıyan kitlesel bir göç hareketi olması durumunda acil çözüm olarak geçici koruma hükümleri uygulanır. Sığınmacılara bireysel statü işlemleri ile zaman kaybına uğramadan uygulanabilen elverişli bir çözüm yolu geçici korumadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/genelbilgi45>).

Sığınmacılık ve mültecilikle ilgili evrensel düzenlemeler taraf olan ülkeler, yükümlülüklerini genelde kendi iç hukuk düzenlerine göre yerine getirmektedirler. Böylece devletlerin sığınmacı ve mültecilere yönelik yürürlüğe koyduğu hukuk kuralları bu durumdan olumlu etkilenmektedir. 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye’de mülteci ve sığınmacılara yönelik olarak kabul edilen yasal ilk temel düzenlemedir (YUKK). Bu kanunun 91. maddesinde; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış olup ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak gayesi ile kitlesel biçimde sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılar sağlanacak koruma ‘geçici koruma statüsü’ olarak ifade edilmiştir. Bu sayede 20.03.2012 tarihinde düzenlenen Geçici Koruma Yönergesi, YUKK ile kanuni düzeyde yer almıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanununda-gecici-koruma>).

Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre Suriyeli sığınmacıların genel başvuru yolunu kullanarak Türk vatandaşlığına geçme imkânları bulunmamaktadır. Ama Suriyeliler 3 durumda Türk vatandaşı olabilmektedir.

- Bir Türk vatandaşıyla evlenmiş olan Suriyeli sığınmacı, en az üç yıl evli kalarak ve aile birliği içinde yaşama koşulunu yerine getirerek Türk vatandaşlığına sahip olabilmektedir.

- Reşit olmayan bir sığınmacı, bir Türk tarafından evlat edinilmesi gayesiyle vatandaşlık kazanabilmektedir.

- Suriyeli anne ve babasının durumundan dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamaması hâlinde Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar, Türk vatandaşı sayılabilmektedir (Kaya ve Eren, 2014).

Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 9 Kasım 2017 tarihinde yayınladığı verilere göre, geçici koruma statüsü verilen 3.303.113 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sığınmacılar arasında 1.552.645 çocuk bulunmaktadır. 3 milyondan fazla Suriyelinin sadece %7’si sığınmacı kampı olarak bilinen geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. %93 lük kesim çeşitli kentlerde yaşamaktadır. Sığınmacıların kampların dışında şehirlerde kendi imkânları ile yaşamaları tercih edilmeyen bir durumdur. Çünkü bu şekilde kendilerine yardım ve hizmetlerin ulaştırılmasında güçlükler yaşanmakta ve sayıları 3 milyona yaklaşan sığınmacının kontrolü zorlaşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların en çok buldukları illerin başında İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve Mersin gelmektedir. Ayrıca ülkemizde, Afgan, Iraklı, İranlı, Somalili ve diğer bazı devletlerden olmak üzere 330.000’den fazla mülteci, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) uluslararası koruma başvurusu kapsamında yaşamaktadır (<https://www.hrw.org/news/2017/05/31/turkey-education-barriers-asylum-seekers>).

2. SONUÇ

Uluslararası göç hareketleri, sebep ve sonuçları itibarıyla ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını etkileyen çok yönlü bir süreçtir. Gerek göç gönderen gerekse de göç kabul eden ülkelerin toplumsal yapısını şekillendiren göç, her ülkenin kendi çıkarı doğrultusunda, uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyularak yönetilmesi gereken bir olgudur.

Göç hareketleriyle birlikte yeni coğrafyalar keşfedilmiş, yeni devletler kurulmuş ve yeni uluslar oluşmuştur. İnsanlığın gelişmesiyle birlikte göç de aynı oranda gelişen bir yapıya dönüşmüştür. Bu durumda insan ve göçün birbirini etkileyen ve tamamlayan nitelikte unsurlar olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşmenin etkisi ve teknolojideki gelişmelerle zaman ve mekân kavramlarının gittikçe önemsizleştiği dünyamızda göç kavramı da sık kullanılan bir eylem haline almıştır. Geçmişten bu yana göçler büyük oranda ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik sıkıntılar, işsizlik, düşük ücretler göç konusundaki itici faktörleri oluştururken cazip iş imkânları ve yüksek ücretler çekici faktörleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede modern dünyanın bize sunduğu kolaylıklar ve gelişen teknoloji sayesinde her türlü imkândan yararlanmak isteyen bireyler göç etmeye daha meyilli hale gelmişlerdir. Gittikçe artan bu gelişmeler sonucunda göç eyleminin daha sıradan hale gelmesi öngörülebilir.

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan göç kavramı her devleti etkilediği gibi Osmanlı Devleti ve onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti’ni de büyük oranda etkilemiştir. 18. yüzyılın

son çeyreğine kadar fethettiği topraklarla geniş bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Devleti kendine yönelen göçlerle de oldukça zengin bir etnik yapıya sahip olmuştur. Ancak 18. yüzyılda dağılma dönemine giren Osmanlı Devleti kaybettiği topraklar sonucu gittikçe küçülmeye başlamış ve bu kez kaybettiği topraklardan göç almaya başlamıştır. Büyük bir hoşgörülle asırlarca birçok etnik grubu içinde barındıran Osmanlı Devleti, dağılma ve yıkılma döneminde aynı hoşgörüyü kendine karşı bulamamıştır. Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından etkilenen milletler bağımsızlık için ayaklanmışlardır. Bağımsızlıklarını kazanan devletler Türklere, Müslümanlara hatta bazı gayrimüslimlere rahat vermemiş çeşitli baskı ve zulümlerle onları göçe zorlamışlardır. Bunun sonucunda birçok göç dalgası yaşanmıştır.

Zorlu bir yakın tarihe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'nda büyük bir nüfus kaybı ve ekonomik anlamda büyük sıkıntılar yaşamıştır. Yeni çizilen sınırlar doğrultusunda gelişen göç, Türkiye için önemli bir politik araç olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde heterojen bir yapıya sahip olan toplumun, ulus-inşası dönemde daha homojen bir yapıya dönüşmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'den azınlıkların yollanması ve bunların yerine Müslüman ve Türk soyundan olanların getirilmesi Büyük Mübadele ile resmileştirilmiştir. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanların göçüne yasal bir zemin oluşturmak için 1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun artmasına yönelik bir düşünce mevcutken 1960'lı yıllardan itibaren bu düşünce terk edilmeye başlanmıştır. Türk soyundan ve Türk kültüründen olanların göçü bu dönem devam etse de kırdan kente yaşanan ve Türkiye'den diğer ülkelere yapılan işgücü göçleri dönemin göç niteliğinde daha etkili olmuştur. Türkiye'ye gelen göçleri yönetmek adına bu dönemde yaşanan mühim bir gelişme Türkiye'nin uluslararası mülteci yönetimini oluşturan sözleşmelere katılımı olmuştur. Türkiye, 1961 yılında 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini ve 1968 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne ek 1967 tarihli Protokol'ü imzalamıştır. Sözleşmelere mülteci kabulünü "Avrupa'da meydana gelen olaylar" sonucu gelenler için coğrafi açıdan sınır koyan Türkiye, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle iltica başvurusunda bulunanlara karşı bir yükümlülük altına girmemiştir.

1980'li yıllarda yakın çevresinde meydana gelen siyasi olaylar sebebiyle ve özellikle 1990'lı yıllarda küreselleşmenin etkisiyle Türkiye'nin küresel göç yönetimleri içindeki yeri değişmeye başlamıştır. Bu dönemde yabancıların göçü ve çeşitli sığınma talepleri ile karşılaşan Türkiye, artık göç mevzuatını da buna göre şekillendirme yoluna girmiştir. Niteliği değişen göç hareketleri sonucunda eksik kalan göç mevzuatı çerçevesinde 1994 İltica Yönetmeliği kabul edilmiştir. 2000'li yılların başında Avrupa Birliği müzakerelerinin başlamasıyla birlikte göç yönetimi daha da önemli bir hal almıştır. Türkiye'ye gelen yabancıların yaşantılarını düzene sokmak adına 2003 yılında çıkarılan 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve 2005 tarihli İltica ve Göç Alanındaki Türkiye Ulusal Eylem Planı, Avrupa Birliği müktesebatına uyum için önemli gelişmelerdir. Ayrıca uzun bir süre yürürlükte kalan ve zamanla değişen ihtiyaçlara cevap veremeyen 2510 sayılı İskân Kanunu 2006 yılında düzenlenerek 5543 sayılı İskân

Kanunu yürürlüğe konmuştur. Türkiye'de her geçen gün artan ve karmaşık hale gelen göç hareketlerini daha etkin bir şekilde yönetmek ve göç alanındaki mevcut olan hukuki ve kurumsal boşluğu doldurmak için 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Yapılan araştırmalar, Türkiye'nin göç yönetimine tamamıyla kayıtsız kalmadığını ancak yakın zamana kadar bu konu ile alakalı kurumsal bir yapıyı dahi oluşturmadığını ortaya koymaktadır. Her dönem göç için önemli bir çekim noktası olan Türkiye, göç olgusunu yaşadığı dönemin getirdiği eksiklikleri giderecek şekilde, çıkardığı yasa ve yönetmeliklerle, onayladığı uluslararası hukuk metinleriyle ve oluşturduğu planlamalarla gidermeye çalışsa da oturmuş, etkin ve kalıcı bir göç yönetimi sağlayamamıştır. Yakın dönemde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye'nin eksik kalan ve dağınık halde bulunan kurumsal yapısını tamamlayan önemli adımlardan biridir.

Günümüzde hala Türkiye'ye yönelen göç hareketleri devam etmekte ve bu göç hareketleri sonucu ekonomik ve sosyal yapı etkilenmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde göç konusu zaman geçtikçe daha da önemli bir hal almaktadır. Göç yönetiminin büyük bir hassasiyet ve incelikle ele alınması, göç politikalarının ülkemizin yarar ve çıkarları doğrultusunda şekillendirilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca etkin bir göç yönetiminin hem kurumsal hem de işlevsel anlamda sağlanabilmesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurumsal yapısının geliştirilmesi ve pratik sorunları anında çözebilecek bir esnekliğe kavuşturulması gerekir. Bu bağlamda söz konusu kurum bakanlık seviyesine çıkartılabilir. Daha etkin ve verimli bir göç politikası için personel eğitimi güçlendirilmeli, üniversitelerde konuyla ilgili müfredat programı açılmalıdır. Eğitimle ilgili konularda eklenmesi gereken bir başka husus da toplumun eğitimidir. Göç konusu ülkemizde toplumsal anlamda net bir şekilde algılanmamaktadır. Pek çok manipülasyon ve yanlış anlamaya müsait bir ortam bulunmaktadır. Bu nedenle göç olgusunun toplumsal düzeyde iyi algılanması için halka doğru bilinçlendirme verilmelidir.

KAYNAKLAR

"Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi", Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 10.04.2020.

ADIGÜZEL, Y. (2018). Göç sosyolojisi, 2. Baskı, Ankara: Nobel yayıncılık.

AKDOĞAN, E. ve ATALAY, M. (2017). "Avrupa Birliğini Değişime Zorlayan Güç: Göç", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, yıl 2017, cilt 22, sayı 15, ss 2371-2390.

AKKUŞOĞLU, D. B. (2005). "AB-Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç Sorunu" Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2005, s.151.

AKMAN, A. ve KILINÇ, İ. (2010). "AB'de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları", Türk İdare Dergisi, s.467, Haziran 2010, s.14.

ALDIRMAZ, Y. (2017). “Değerler Avrupasından Duvarlar Avrupası’na: Göç, Sığınmacılar ve Mülteciler Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları”, Ocak 2017, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, Ss. 83-103

ANTHONY, J. (2005). State of Emergency Declared in Arizona and New Mexico (7.9.2005), <https://www.wsws.org/en/articles/2005/09/bord-s07.html>, 10.04.2020.

ARISAN-ERALP, N. (2010). “Türkiye’nin Vize Politikası: AB’de Serbest Dolaşma Talebinden Vaz mı Geçildi”, TEPAV, Şubat 2010, s.2.

Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi” 2001, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf (10.03.2020).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, “Geri Kabul Anlaşması”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/gerikabul-anlasmasi-6895>, 10.04.2020.

BALAMİR COŞKUN, B. ve ÇİM, E. (2005). “Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsani Güvenlik İkilemi”, https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birli%C7i_Ortak_Go%C7_ve_Multeci_Politikaları_ve_Insan_Guvenli%C7i_ikilemi, 10.04.2020.

BATCHELOR, C. A. (1995). “Stateless Persons: Some Gaps in International Protection”, *International Journal of Refugee Law*, vol 7, s.232-259.

BATIR, K. (2018). “Avrupa Birliğinin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 15, Sayı 30, Ss 585-604.

BİNER, Ö. (2016). *Türkiye’de Mültecilik*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Birleşmiş Milletler Antlaşmalar Serisi, cilt 360, sayfa 117.

BMMYK. (2017). *Mültecileri Korumak*, Kıbrıs.

BUZ, S. (2002). “Türkiye’deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar”, *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

CANPOLAT, H. ve ARINER, H. O. (2012). “Küresel Göç İle Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, *ORSAM RAPORU*, Rapor no 22.

ÇAKRAN, Ş. ve EREN, V. (2017). “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, cilt: 14, sayı 39, ss 1-30,

ÇELİK, N. ve ÇALAĞAN, Ö. (2017). “Avrupa Birliği’nin Göç ve Mülteci Politikası”, *Geleceğin Sosyal Bilimcileri Ulusal Öğrenci Kongresi 2 Bildiri E- Kitabı*, Nisan 2017, ss. 313-325,

DARDAĞAN KİBAR, E. (2014). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Sınırdışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler”, (“Yenilikler”), *Sınır ve Sınırdışı – Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete*

Disiplinlerarası Bakışlar, Ed.: Didem Danış, İbrahim Soysüren, NotaBene Yayınları, Ankara, ss. 182-206.

DEMİRHAN, Y. ve ASLAN, S. (2015). “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 5, Sayı: 9, ss. 23-62.

Dışişleri Bakanlığı, “Büyükelçilik Duyurusu”, <http://ottawa.emb.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=197366> (10.03.2020).

ERDER, S. (2017). “Suriye Göçü ve Sonrası”, *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar*, Der. Neşe Şahir Taşgın, Uğur Tekin, Yasemin Ahi, Nika Yayınları.

ERDOĞAN, M. M. ve KAYA, A. (2015). *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüz yıldan 21. yüz yıla Türkiye’ye Göçler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 507.

ERGÜVEN, N. S. ve ÖZTURANLI, B. (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 2013, s. 1007-1061.

ERKİNER, E. (2016). *Mülteciler Göçmenler*, İstanbul: YDAS yayınları.

GONZALEZ-BARRERA, A. and KROGSTAD, J. M. (2013). U.S. Deportations of Immigrants Reach Record High in 2013, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/10/02/u-s-deportations-of-immigrants-reach-record-high-in-2013/>, 10.04.2020.

GOODWIN-GİLL, G. S. (2001). “Refugees: Challenges to Protection”, *International Migration Review*, Vol: 35, No: 1, pp. 130-142.

GOODWIN-GİLL, G. S. ve MCADAM, J. (1989). *The Refugee in International Law*, New York: Oxford University Press.

GORMAN, R. F. ve MİHALKANİN, E. S. (2007). *Historical Dictionaries of Human Rights and Humanitarian Organizations*. Plymouth: Scarecrow Press.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Terimleri Sözlüğü”, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 14.04.2020.

GÜLEÇ, C. (2015). *Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları*, TESAM Akademi, Cilt 2, Sayı 2, 2015, ss. 81-100.

GÜRKAN, M. (2006). “Sosyolojik Açından Göç ve Yasa Dışı Göç Hareketleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale.

HANSEN, R. (2004). “Migration To Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, *The Political Quarterly*, Cilt 74, Sayı 1, Ağustos 2004, Ss 25-38

HOPYAR, Z. (2016). “Avrupa’da Göç Ve Mülteci Olgusu”, Ocak 2016, *Diyaspora Araştırma Merkezi*, http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2016.pdf, 10.04.2020.

<http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=mevzuat&Id=12>, 10.04.2020.

<http://www.haberkkctc.com/haber/abd39deki-gocmenlik-reformu-tasarisinin-abd-senatosu39ndan-gecmesi-69569.html>, 10.04.2020.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140416-10.htm>, 10.04.2020.

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agendamigration/backgroundinformation/docs/20160713/factsheet_the_common_european_asylum_system_en.pdf, 10.04.2020.

Human Rights Watch, Turkey: Education Barriers for Asylum Seekers Afghan, Iranian Children Lack Status, Risk Child Labor, 31 May 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/05/31/turkey-education-barriers-asylum-seekers>, 10.04.2020.

IHLAMUR-ÖNER, S. G. (2012). “Küresel Bir göç ve Mülteci Rejimine Doğru”, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, der: S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

IOM (Uluslararası Göç Örgütü). (2009). Göç Terimleri Sözlüğü, No: 18, İsviçre.

İÇDUYGU, A. (2012). Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya ve İspanya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No. 388.

İÇDUYGU, A., ERDER, S. ve GENÇKAYA, F. Ö. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Düşüncelere, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi Yayını.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “2015 Türkiye Göç Raporu”, 2015.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf (16.03.2020).

JOHNSON, Kevin R.; ALDANA, Raquel; Hill, Bill Ong; Saucedo, Leticia, Trucios-Haynes, Enid F. (2014). Understanding Immigration Law, Lexis Nexis Yayıncılık.

KANAT S. ve AYTAÇ, M. (2018). “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Ekim 2018, Cilt 40 Sayı 2, Ss. 55-86.

KARA, P. ve KORKUT, R. (2010). “Türkiye’de Göç İltica ve Mülteciler”, Türk İdare Dergisi, 467, Haziran 2010, 155.

KARPAT, H. (2010). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.

KARTAL, B. Ve BAŞÇI, E. (2014) “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri,” Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), 275-299.

KAVAK, M. (2013). “Yabancılar ve İltica Hukukunda Yeni Bir Sayfa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, Toplum ve Hukuk, s.23, Temmuz, 2013, s.40-41.

KAYA, İ. ve EREN, E. Y. (2014). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve

Yükümlülükleri”, SETA-Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

KESKİN ATA, F. (2013). Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Ankara: Siyasal Kitapevi .

KOÇAK, O. ve GÜNDÜZ, R. D. (2007). “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2007, sayı 12, Ss 66-91,

KOÇAK, Y. ve TERZİ, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, ss. 163-184.

KORKUT, L. (2002). “Temel Bir Hak Olarak Sığınma Hakkı: 21. Yüzyılda 1951 Sözleşmesinin Anlamı”, Avrupa ve Türkiye’de Sığınma Hakkı ve Mülteciler (Uluslararası Sempozyum), Ankara: Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf (TAKSAV) Ankara Şubesi Yayınları, s. 37-41.

KÖKTAŞ, A. (2011). “Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları”, Sınır Birlikleri Analizi.

KUNG, C. J. (2000). Supporting the Snakeheads: Human Smuggling from China and the 1996 Amendment to the U.S. Statutory Definition of Refugee, 90 J. Crim. L. & Crim. 1271 (Summer 2000)

KURT, H. (2006). “Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Ss 148-178.

LENTİNİ, E. (1985). “The Definition of Refugee in International Law: Proposals for the Future”. Boston College Third World Law Journal. 5 (2): 183-198.

NATHWANİ, N. (2003). Rethinking Refugee Law. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

NOMER, E. (2014). Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul.

Obama'dan göçmenlik reformu çağrısı, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110510_obama_immigration.shtml, 10.04.2020.

ODMAN, M. T. (2011). Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku, Adana.

ÖZCAN, M. (2005). Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı. Ankara: USAK.

ÖZGEN, N. (2004). “Sınır Kasabaları Sosyolojisi Projesi”, TÜBİTAK ve Ege Üniversitesi Bilim ve Araştırma Uygulama Merkezi (EBİLTEM), İzmir.

PAZARCI, H. (1998). Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap. Ankara: Turhan Kitabevi.

PLUMER, B. (2013). Congress Tried to fix Immigration Back in 1986. Why Did it Fail?, Washington Post (30/1/2013).

SAMUR, H. (2008). “Avrupa Birliği’nde Göç Yönelik Global Yaklaşım”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, cilt 5, sayı 2.

SARAÇLI, M. (2011). Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Ankara: Adalet Yayınevi.

SAVAŞAN, Z. (2009). “AB’de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma sistemi Oluşturma amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar”, 2009, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 27, Ss. 13-34.

Sığınmacılar ve Mülteciler Dayanışma Derneği, (2011). “Askıdaki Yaşamlar ve Algidaki Yaşamlar Projesi Araştırma Raporu”, Ankara.

ŞEMŞİT, S. (2010). “Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikle Getirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, İzmir.

ŞİRİN, N. A. (2012). “AB’nin Göç ve Sığınma Politikaları”, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanununda-gecici-koruma>, 10.04.2020.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancıların ikamet izni işlemleri, http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman23.pdf, 10.04.2020.

T.C. İçişleri Bakanlığı http://www.goc.gov.tr/icerik3/sinir-dis-etme_409_422_834, 10.04.2020.

TOKSÖZ, G.; ERDOĞDU, S. ve KAŞKA, S. (2012). “Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları”, IOM, 2012, s.24.

Treaty of Amsterdam, 1997, Title 3, Article 73a, <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>, 10.04.2020.

TUNÇ, A. Ş. (2015). “Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, Tesam Akademi Dergisi, Cilt II, Sayı 2, Temmuz 2015, s.29-63

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye- AB Vize Muhafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular”, Ss 1-23, https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, 10.04.2020.

Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık, “Türk Ceza Kanunu”, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, 10.04.2020.

UEHLING, G. L. (2008). “The International Smuggling of Children: Coyote, Snakeheads, and the Politics of Compassion, The International Smuggling of Children: Coyotes, Snakeheads, and the Politics of Compassion”, Anthropological Quarterly, Vol. 81, No. 4, Kids at the Crossroads: Global Childhood and the Role of the State (Fall, 2008), s. 833-871

YAZAN, Y. (2016). Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası, İstanbul: Milenyum Yayınları.

YILDIZ YÜCEL, S. (2017). “Avrupa’nın Mültecilerle İmtihani”, Kasım 2017, SETA Analiz, sayı 221, Ss. 1-31

YILDIZ, K., ÜNLÜ, Ü. ve SEZER, M. (2014). “Mülteci-Sığınmacı Cinnetleri ve Toplum ‘Her İnsanın Huzur İçinde, Kendi Evinde, Sevdiği İnsanların İçinde ve

Vatanında Ölme Hakkı Vardır!’”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 16, Özel Sayı: 1, ss. 42-50.

YILDIZ, Ö. (2013). “Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye Ve Gelecek Algısı”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt XVI, Sayı 1, Bahar 2013, 141-169.

YURTCAN, E. (2016). Yargıtay Kararları Işığında Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Ankara: Türkiye Barolar Birliği.